

costat. Les matances de Sabra i Chatila ens han donat una gran lliçó: la dona ha de saber defensar-se per a no morir exterminada. Els nostres notables

sempre han viscut sota les armes, ens hem acostumat a la companyia del fusell, però esperem que les noves generacions no ho viuran així. •

Les claus del referèndum

Tant l'Organització per a la Unitat Africana (OUA) com l'Assemblea General de les Nacions Unides plantegen la realització d'un referèndum per a l'autodeterminació del Sàhara. Aquest és el marc:

- 1.—Restabliment de les converses entre el Front Polisari i el govern marroquí.
- 2.—Paralització de tota activitat militar a la zona per les dues parts.
- 3.—Llibertat dels presoners polítics.
- 4.—Ocupació del Sàhara per forces de l'ONU i l'OUA.
- 5.—Retirada de les tropes marroquines.
- 6.—Administració del territori per una comissió delegada de l'Organització de les Nacions Unides i de l'Organització per a la Unitat Africana.
- 7.—Realització del referèndum sense pressions militars ni administratives.

1 1

DOTZE ANYS VIVINT EN UNA DE LES TERRES MÉS ÀRIDES DEL SÀHARA

Un exili d'esperança

El saharià és un poble en guerra, però que manté la seua estructura social com un pilar clau on haurà d'alçar un nou futur. Amb fortes contradiccions i la negativa a revelar dades pessimistes, els responsables civils d'aquest poble mostren com es viu cada dia la pau, al costat del combat.

Albert Vicent/Teresa Violeta

Des de ma casa es veia el mar».

Des de la casa de Fatma les postes de sol es reflectien en l'Atlàntic. Ara la *jaima* on viu dona a un oceà de pedra gris i marró, on els xiquets saharis juguen sense que els importe l'absència d'arbres. Juguen a la guerra, a matar marroquins i saluden els visitants fent el signe de la victòria amb els dits. Un pot imaginar-se'ls banyant-

se els peus en el mateix mar que ara acaba de pactar el Marroc amb la CEE en el darrer acord pesquer. Tampoc és fa difícil evocar-los jugant a Tifariti, a l'interior del Sàhara Occidental, perseguint-se entre les figueres i els magraners... però avui Tifariti tan sols és un munt de runes, entre les quals cal caminar amb cura per no xafar algun dels detonadors que els marroquins deixen escampats després de bombardejar. Quan l'aviació de Hassan II vol fer pràctiques de tir, torna a Tifariti i

deixa caure les bombes sobre els pous i els pocs edificis que resten en peu a la ciutat inhabitada, avui alliberada pels saharians. La retirada de l'exèrcit marroquí va ser precedida d'una mètdica destrucció de la ciutat.

Un quart de milió de refugiats han hagut de canviar la fertilitat de les terres de la costa per l'aridesa del Sàhara més dur, en un territori cedit per l'Algèria, tocant la ciutat militar de Tindouf. Ací no hi ha el desert de dunes que mostren les postals turístiques; la pedra i la terra ressecada pel sol, amb temperatures que poden arribar fins als 60 graus, és tot el que es van trobar fa deu anys els saharians que aconseguiren arribar després d'un duríssim èxode. Avui la població està repartida en quatre grans aglomeracions o *wilayas* (comarques) que respecten el nom de les divisions originàries al territori ocupat: l'Aaiun, Auserd, Smara i Dajla. Cada *wilaya* està dividida en 6 *dairas* o municipis, tret de la de Dajla, que en té set. La construcció típica és la *jaima* o tenda, feta abans de pell de cabra o camell, i avui de lona.

La vida civil transcorre amb normalitat a les *wilayas*, la població està allunyada de la guerra i sap que estar en demarcació algeriana és una garantia de seguretat reforçada pel soroll dels caces que despeguen de Tindouf. Els saharians són conscients que la pau està encara lluny i que han d'alçar una nova societat en l'exili si algun dia volen tornar amb força als paratges ocupats. Els darrers anys han obert noves perspectives: les campanyes d'alfabetització s'han estès a la totalitat de la població, els hospitals comencen a funcionar amb normalitat i els camps de cultiu donen les primeres collites.

Des de 1978 experts en agricultura han transformat petites parcel·les de desert en hortes on avui es cullen cebes, naps, melons, dàtils, albergínies, civada, tomàques, magranes i herba sana. Les oliveres encara estan en pla experimental. Les 15 hectàrees de la *wilaya* de l'Aaiun ocupen vint-i-cinc persones, la majoria dones, ja que els homes han canviat l'aixada pel *klashnikov*. Un tancat de palma rodeja les plantacions per protegir la humitat dels camps regats amb l'aigua d'un pou que comença a brollar a 170 metres de profunditat. Fa quasi un any que no plou amb intensitat, i l'aigua dels pous, una vegada desalinitzada, és imprescindible per a mantenir les plantacions. Les collites són destinades per a l'abastament dels hospitals i les escoles.

Al costat d'una economia militar, la RASD comença a donar signes de recuperació. El Marroc gasta diàriament

en el manteniment dels murs 2,5 milions de dòlars, el mateix que ha costat el projecte avícola que l'Alt Comissionat de Refugiats de l'ONU, en coordinació amb la Mitja Lluna Roja algeriana, ha posat en marxa a la *wilaya* de l'Aaiun. Tan sols faltin unes peces de fabricació holandesa perquè les granges alberguen un total de 100.000 aus, que produiran diàriament 65.000 ous i permetran l'autoabastament de la població i aportaran importants quantitats d'adob per als camps.

Noves generacions, nous valors

«La bandera sahariana té quatre colors: el negre del colonialisme, el blanc de la pau, el verd de la riquesa i el roig de la sang dels màrtirs». A l'interior d'una *jaima*, una vintena de xiquets atenen a les explicacions d'una jove mestra. El Front Polisario dedica grans esforços al camp de l'educació, conscient com és de la importància de la formació de les noves generacions.

A més del curs escolar normal, els estudiants becats a l'estranger dediquen les seues vacances d'estiu a participar en el programa d'alfabetització de xiquets i vells. L'ensenyament és bidireccional; mentre els joves ensenyen àrab, cal·ligrafia, lectura, matemàtiques i geometria, els majors els fan classes d'arts tradicionals i tapisseria. Diferents organitzacions internacionals col·laboren en aquesta experiència, mitjançant la Mitja Lluna Roja.

Els castellà és la segona llengua de la RASD i és impartida a partir del tercer nivell. Si durant el colonialisme Espanya no es va preocupar d'erradicar-ne l'analfabetisme, la posició actual del govern espanyol tampoc no és massa positiva. Els llibres en castellà no són impresos a l'antiga metròpoli, sinó a Suïssa i Alemanya, amb les consegüents deficiències ortogràfiques i de traducció. Així mateix, hi ha una manca de material escolar, els mitjans àudio-visuals són una utopia i el mestre i l'encerat encara conformen els pilars d'una pedagogia de subsistència, per als responsables d'educació els objectius són clars: «eivar la capacitat de la joventut i augmentar el grau cultural de les masses. Els programes aborden l'estima al país, com també certes reaccions i estímuls que els xiquets han de tenir. Hi té una especial importància la història del poble saharià, la resistència al colonialisme, la guerra que estem duent i la cultura popular».

Més que formar persones, el Front Polisario prepara futurs combatents. No hi ha marge per als matisos ni per

a les contradiccions. El seu lema és: «Tot el poble amb el Polisario». Homes i dones accedeixen des de molt joves a la instrucció militar i els parts de guerra que emeten Ràdio Sàhara Lliure i Ràdio Nacional del Sàhara són celebrats des de les escoles militars.

Amb aquesta concepció de partit únic, la RASD s'encamina cap a un futur fàcilment imaginable. Els seus portaveus s'enorgulleixen anunciant que no hi ha delinqüència, ni diners, ni galons a les muscleres de l'exèrcit, ni tampoc s'hi detecta homosexualitat.

Tanmateix hi ha policia —«per si de cas»—, els diners estan controlats pel Polisario i els periodistes es veuen sotmesos a un rigorós control al llarg de totes les visites efectuades. Tan sols es pot parlar amb els estudiants model, la família model i els soldats exemplars. Un atapeït vel intenta ocultar la realitat quotidiana d'un poble que, si es llança a explicar les seues justificades contradiccions, trobaria un major suport en amplis sectors occidentals.

No és fàcil desvelar alguns punts negres d'aquest sistema de control. Visitem els hospitals i som rebuts pel ministre de Sanitat, Nam Said Jumani, que ens explica la campanya d'higiene i educació ambiental que el seu govern està duent a terme entre la població. L'assistència sanitària és gratuïta i, gràcies a les campanyes promogudes per organitzacions humanitàries, ens explica que ja s'ha superat la pitjor part, una primera etapa en què el principal objectiu fou protegir la població dels canvis bruscos de temperatura i vi-

gilar la salubritat de les aigües potables.

Manquen medicines, però la Creu Roja envia el material més urgent, mentre es consolida una política sanitària basada en la prevenció i en la formació de futurs metges i quadres sanitaris. Les campanyes de vacunació i construcció d'hospitals —fins arribar a un per *daira*— són explicades amb tota cura pel ministre. Malgrat l'optimisme general, no aconseguim visitar cap hospital amb ferits de guerra —els saharians no solen ser massa explícits a l'hora de donar dades sobre les pròpies baixes—, i en tornar a Alger el cònsol espanyol ens notifica que les últimes notícies rebudes de la zona denuncien nombrosos brots de còlera. Per al Polisario, «no passa res».

La dona, el Coran i una tassa de te

Mentre a Algèria l'integrisme islàmic pren força i les dones cobreixen el seu rostre amb vel, els saharians han fet de la dona una peça clau en l'actual organització dels camps de refugiats. Immersos en una economia de guerra, les dones saharianes reivindiquen amb orgull una lectura profunda del Coran que, segons elles, no diu en cap mo-

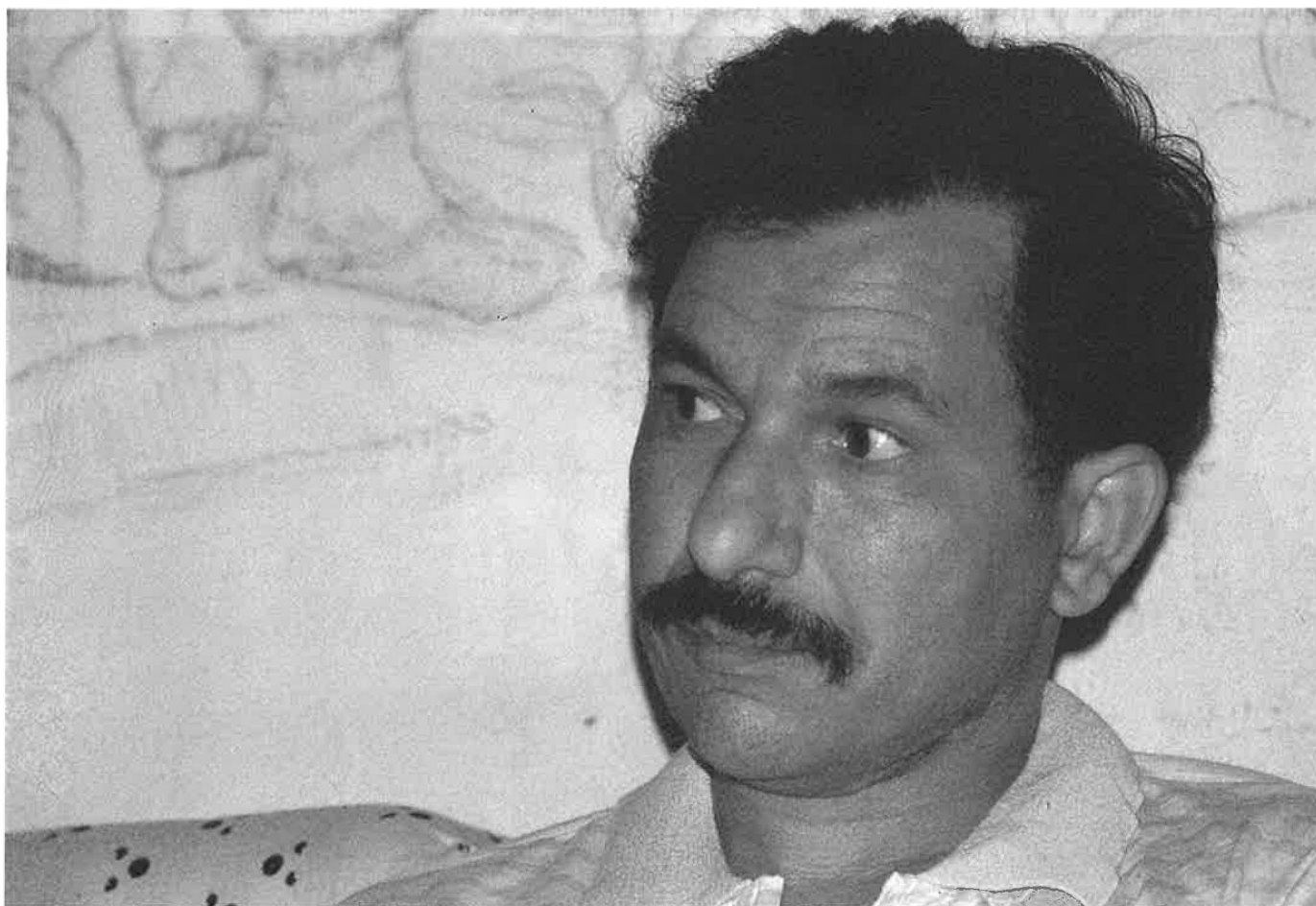
ment que el sector femení de la població haja d'éstar reclòs. Per contra, la interpretació que a la RASD es fa de l'Islam atorga iguals responsabilitats a homes i dones. Així com a Algèria un home pot tenir diverses esposes, els saharians només es casen una vegada, i la bigàmia està mal vista. El divorci està regulat pel Ministeri de Justícia.

A més, la dona sahariana té una «important funció social» a complir: parir i educar els fills. Per a Fatimetu, directora del Centre de Instrucció Político-militar «27 de febrer» i una de les tres dones membres del buró polític del Front Polisario, «és necessari augmentar el nombre d'habitants per garantir la guerra. Si nosaltres volem alliberar el territori ocupat, és necessari un augment demogràfic. Hem d'eleva el nombre de soldats, infermeres, mestres». D'altra banda, els dirigents de la RASD esperen que l'increment de la població garantirà la victòria en el referèndum sobre la independència del Sàhara Occidental. D'acord amb aquest pensament, és normal que el nombre de fills per família es situe al voltant dels sis.

La RASD, fins i tot, ha sabut superar el greu problema d'una població femenina en quasi permanent embaràs.

A la rereguarda, els xlquets del Polisario són la garantia d'un futur millor. Baix, Nam Saïd Jumani, ministre de Sanitat.

El centre «27 de febrer» aconpleix un important paper en aquest sentit: donar a la dona les condicions necessàries perquè tenir fills no siga un obstacle per a realitzar altres funcions. El centre és una escola per la qual passen unes 1.500 dones a l'any, amb l'objectiu de formar quadres mitjans en les àrees de sanitat, ensenyament, tall i confecció, tapisseria i administració. Al complex es tracta les dones embarrassades i hi ha un servei de guarderia. I, no cal dir-ho, l'escola també compta amb la inevitable vessant militar, on es dona instrucció. Al llarg de quaranta dies, el tir, el maneig de material pesant, la disciplina i l'alliçonament per a participar en parades militars ocupen el temps de formació.

Aquesta actitud, però, no és nova entre els saharisans. Segons Fatimetu, «des d'abans del colonialisme espanyol, la dona sahariana sempre ha estat considerada i ha jugat el seu paper. En el treball i a la casa l'home i la dona comparteixen responsabilitats. La dona sahariana mai no fou com les dones de la resta del Magrib, no està sotmesa al seu marit, no utilitza vel i té llibertat de moviments. I, el que és més important, té plena llibertat per a educar els fills. El nostre poble té una sentència que diu que, quan en un treball no participa la dona, és un treball molt

La dona és una peça clau en l'actual o anització dels camps de refugiats.

difícil de dur. Aquesta participació no ha sorgit de sobte, sinó que és el fruit de les condicions en què ha viscut tradicionalment el poble saharià, un poble nòmada. Quan l'home ha eixit a la guerra o de pastoreig, la dona ha hagut de dur la casa».

Entre la guerra i les collites, els saharisans ha après a viure una nova etapa. Els joves segueixen casant-se i celebrant la festa del matrimoni durant

dos nits, conscients que l'endemà poden marxar de nou al combat. En entrar a una *jaima* encara hi ha mostres d'hospitalitat, que es concreten vessant *zehbak*, un perfum penetrant, sobre els visitants. Fins la cerimònia del te manté els tres temps: el primer got, amarg com la vida; el segon dolç com l'amor, i el darrer, suau com la mort. És ben segur que el poble saharià encara gaudeix del primer.

